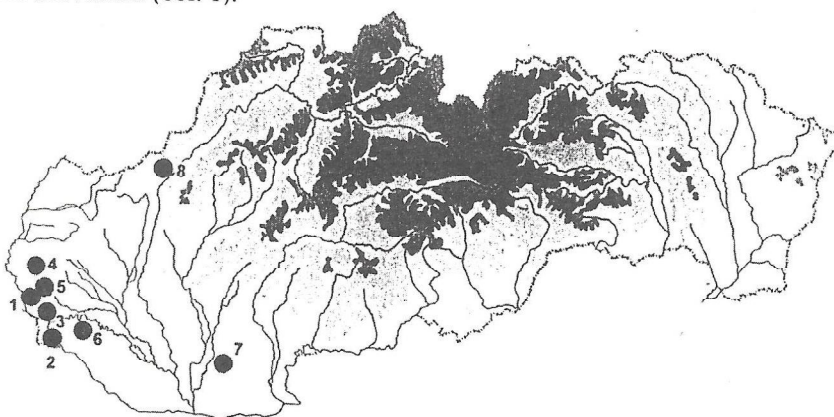

NIEKOĽKO MENŠÍCH VČASNOSTREDOVEKÝCH NÁLEZOV Z JUHOZÁPADNÉHO SLOVENSKA

VLADIMÍR TURČAN

Výskumnou a prieskumnou aktivitou pracovníkov Slovenského národného múzea-Archeologického múzea sa dopĺňa zbierkový fond aj o nálezy, pochádzajúce zo zberov alebo krátkodobých záchranných výskumov. Pokiaľ získaný materiál nepredstavuje kvantitatívne výraznejšiu vzorku, ostáva po múzejnom spracovaní na okraji odborného záujmu. Aj takéto nálezy však obohacujú archeologický obraz osídlenia príslušného regiónu a z hľadiska rekonštrukcie historickej štruktúry krajiny by nemali ostať úplne mimo pozornosti. Ďalšiu kategóriu menej sledovaných náleзов tvoria zbierkové predmety, získané darom alebo kúpou, pri ktorých zväčša nie je možné overiť nálezové okolnosti. Hoci s rastúcim počtom archeologických výskumov sa ich podiel v múzejných depozitároch znižuje, nejedná sa vždy o zanedbateľné akvizície. S touto skupinou predmetov súvisia aj súkromné zbierky. Ich nálezové okolnosti sú často neoveriteľné, resp. ani sami majitelia nevedia ich pôvod. V posledných rokoch možno konštatovať citeľný rast zberateľstva pomocou detektorov kovov. Táto „móda“ stavia profesionálnych archeológov z odborného pohľadu do špecifickej situácie, keďže, ako ukazuje prax, tento spôsob exploatácie nálezísk nebol dostatočne legislatívne ošetrený. Nemožno poprieť, že ide často o artefakty historickej či umelecko-remeselnej hodnoty. V konkrétnych prípadoch sa darí tieto nálezy aspoň zdokumentovať, prípadne po vyjasnení problému dokonca získať do zbierok múzeca.

V tomto príspevku je publikovaných niekoľko drobných náleзов a nálezových celkov vyššie uvedenej proveniencie z včasnostredovekého obdobia, ktoré pochádzajú z juhozápadného Slovenska (obr. 1).

Obr. 1 Mapa lokalít uvedených v texte: 1. Bratislava-Devínska Nová Ves; 2. Bratislava-Rusovce; 3. Bratislava-Sitina; 4. I.áb; 5. Marianka; 6. Tomášov; 7. Trávnica; 8. Trenčianske Bohuslavice

Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha Nad lomom

Na registrovanej archeologickej lokalite, hradisku „Nad Lomom“ (Kraskovská 1966a, 147–165) sledovali pracovníci SNM-AM dňa 29. 4. 1997 hĺbenie ryhy pre kábel spoločnosti Globtel. Ryha, hlboká 70 cm, viedla z východnej strany kopca k jeho vrcholu (obr. 2). Zemnými prácami neboli narušené žiadne objekty. Z čiernej, kamenitej zeminy, ktorá tvorí kultúrnú vrstvu lokality, pochádzajú len nálezy črepov. Uloženie: SNM-AM (AP 37262–37267).

Opis nálezov

1. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba čierna, rozmery: 4,9 x 3,6 cm (obr. 3: 1).

2. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba sivá, rozmery: 6,0 x 4,1 cm (obr. 3: 2).

3. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba sivá, rozmery: 6,1 x 5,4 cm (obr. 3: 3).

4. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba hnedá, rozmery: 2,9 x 3,8 cm (obr. 3: 4).

5. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba hnedá, rozmery: 5,5 x 5,1 cm (obr. 3: 5).

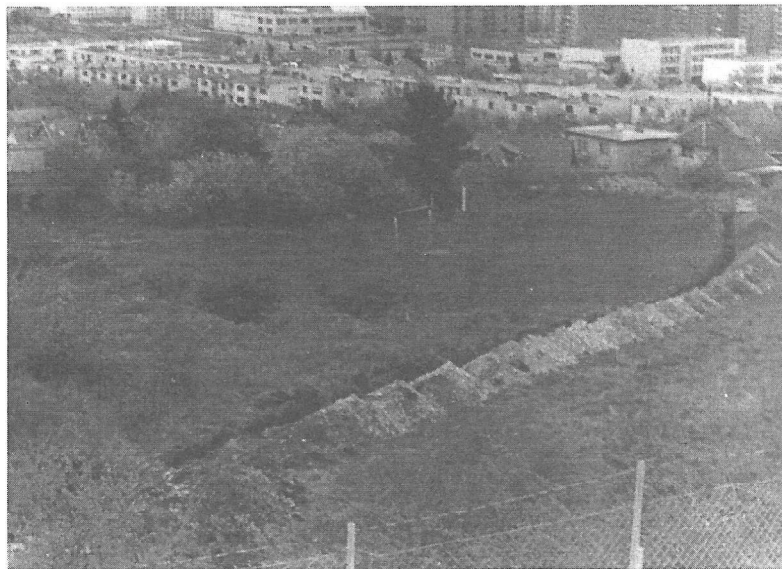
6. Črep

z dna, farba hnedá, rozmery: 4,6 x 3,7 cm (obr. 3: 7).

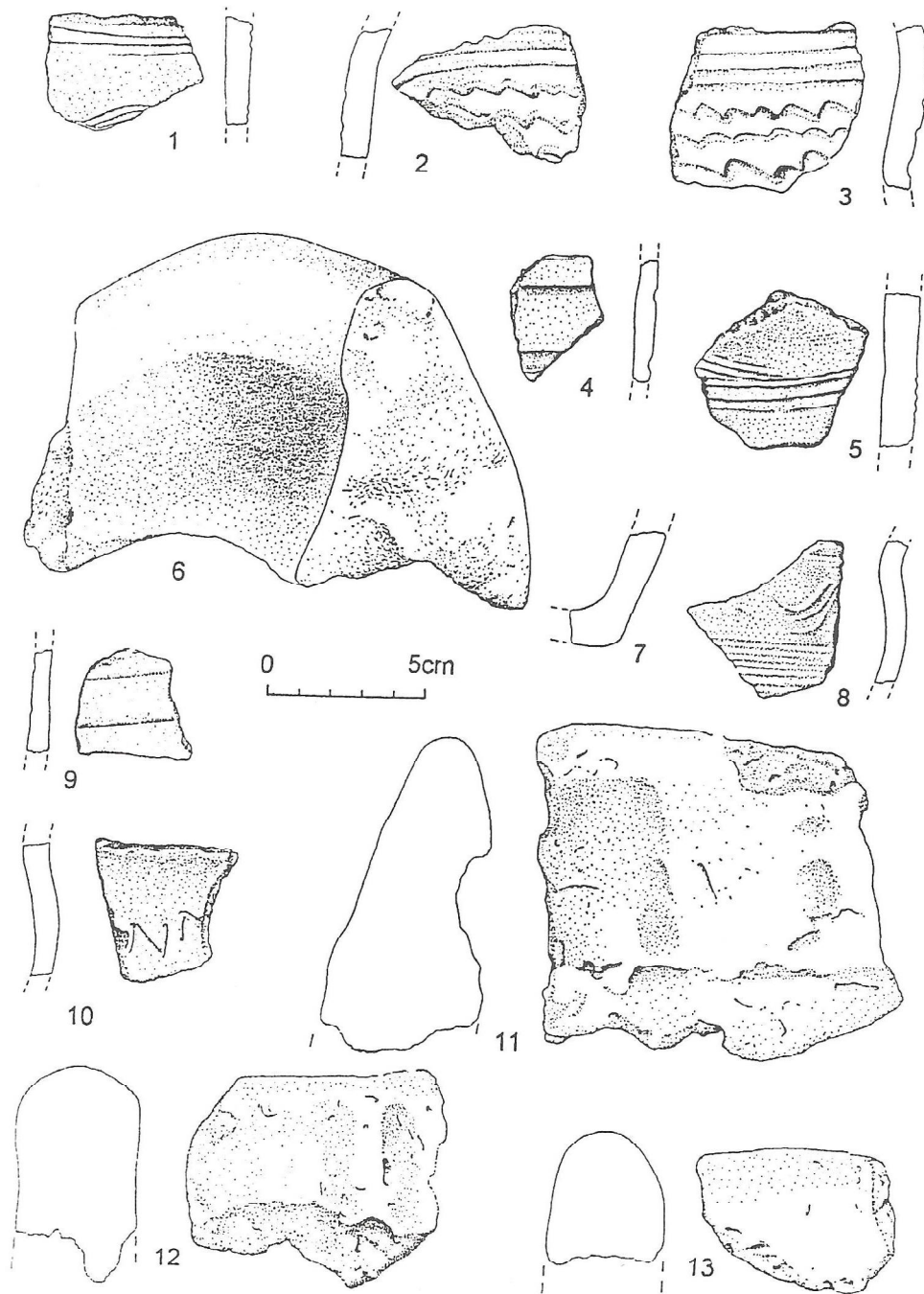
7. Črep

z tela zdobený viacnásobnou rytou vlnovkou a ryhovaním, farba hnedá, rozmery: 4,8 x 5,0 cm (obr. 3: 8).

Hradisko „Nad lomom“ (v literatúre tiež pod názvom „Na Skale“) bolo v rokoch 1962 – 1963 skúmané Ľudmilou Kraskovskou. Menovaná bádatel'ka prerezala na viacerých miestach val a v severnej časti lokality odкрыla niekoľko príbytkov (Kraskovská 1966a,

Obr. 2 Bratislava-Devínska Nová Ves, hradisko Nad Lomom. Pohľad na vykopanú ryhu z vrcholu kopca

Obr. 3 1–5, 7, 8: Bratislava-Devínska Nová Ves, hradisko Nad Lomom; 6, 9–13: Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha Nové Dzile

147–165). Neskorším záchranným výskumom sa zistilo, že opevnenie bolo budované v dvoch fázach (Farkaš – Turčan 1993, 37). Črepy získané z hore uvedenej ryhy výzdobou i materiálom korešpondujú s nálezmi z predchádzajúcich výskumov, pokiaľ sa to týka typov i datovania. Absencia objektov na sledovanej ploche môže súvisieť s vnútorným urbanizmom hradiska, keďže svah je v týchto miestach pomerne prudký, takže nebol vhodný pre výstavbu obydlí, prípadne iných sídliskových objektov.

Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha Nové dzíle

Počiatkom apríla 1991 objavil Jozef Zlocha z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi pri železničnom moste na Marchegg (obr. 4) hlinené črepy. Po príchode na lokalitu zistili odborní pracovníci SNM-AM Z. Farkaš a V. Turčan, že pochádzajú z narušeného objektu, črtajúceho sa vo východnej stene štrkovne. Na lokalite bol realizovaný krátkodobý výskum. Uloženie: SNM-AM (AP 37126–37127).

Objekt (obr. 5; 6) kotlovitého tvaru bol zahĺbený 70 cm do žltého kompaktného podlažia. Šírka zachovanej časti dosahovala pri ústí 120 cm. Južná stena objektu bola v strede výšky rozšírená zhruba 30 cm do steny vodorovným výklenkom. Vo výplni objektu sa nachádzali črepy keramiky, fragmenty pražnice a lastúry korytka riečneho.

Opis nálezov

1. Črep

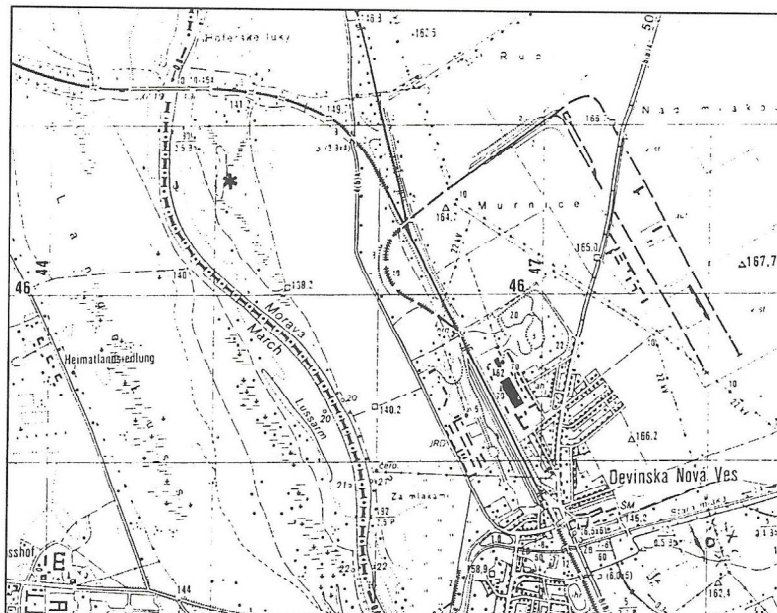
okrajový z pražnice, farba hnedá, rozmery: 16,2 x 10,6 cm (obr. 3: 6).

2. Črep

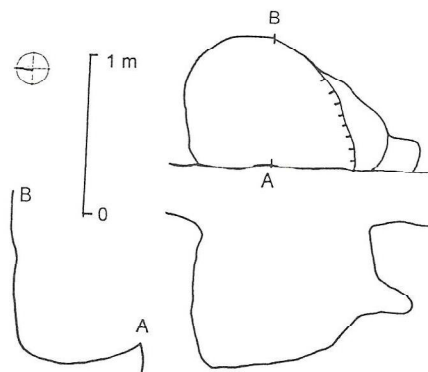
okrajový z pražnice, farba hnedá, rozmery: 11,5 x 9,8 cm (obr. 3: 11).

3. Črep

okrajový z pražnice, farba hnedá, rozmery: 8,1 x 7,1 cm (obr. 3: 12).

Obr. 4 Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha Nové Dzíle. Lokalita označená hviezdíčkou

Obr. 5 Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha Nové Dzíle. Pôdorys a profily preskúmaného objektu

4. Črep

okrajový z pražnice, farba hnedá, rozmery: 16,8 x 4,3 cm (obr. 3: 13).

5. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba hnedá, rozmery: 3,6 x 3,5 cm (obr. 3: 9).

6. Črep

z tela zdobený ryhovaním, farba čierna, rozmery: 4,4 x 4,2 cm (obr. 3: 10).

Preskúmaný objekt patrí medzi bežné jamy rôznych tvarov, ktoré slúžili na uskladňovanie potravín a boli štandardnou súčasťou slovanských osád. Ich tvar závisel predovšetkým od podložia, do ktorého boli vyhlbéné (Šalkovský 1998, 26; Pleinerová 2000, 211–221). K datovaniu objektu prispieva predovšetkým črep, pochádzajúci tesne spod hrdla nádoby (obr. 3: 10). Cikcaková výzdoba na jeho tele, zrejme len technicky nedokonale aplikovaná vlnovka, sa objavuje na slovanskej sídliskovej keramike v 7. a 8. storočí (napr. Kraskovská

Obr. 6 Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha Nové Dzíle. Objekt po vybratí výplne, pohľad zo západu

1966b, obr. 9:12) a nechýba ani medzi ornamentálnymi prvkami technologicky primitívnejšej keramiky na slovansko-avarskom pohrebisku v Bratislave-Devínskej Novej Vsi (Eisner 1952, obr. 6:4; 35:3; 101:1; 104:1). Táto výzdoba nemohla vzniknúť na rýchlo rotujúcom hrnčiarskeho kruhu, na druhej strane slabo zreteľné obvodové ryhovanie v hornej časti črepu hovorí o obtáčaní nádoby. Prítomnosť zlomkov pražníc (obr. 3: 6, 11–13) nie je dôležitá ani tak z hľadiska datovania, nakoľko sa používali až do povelkomoravského obdobia (Mařík 1997, 5; Lutovský 2001, 267), ale predovšetkým pri interpretácii objektu. Bádatelia sa zhodujú v tom, že pražnice boli používané na rôzne formy úpravy obilia (Mařík 1997, 7–8; Beranová 1979, 101–104). S prípravou potravy môžu súvisieť nálezy lastúry korýtka riečneho, takisto nájdené v odpadovej výplni objektu. Títo mäkkýši slúžili občas ako doplnková alebo náhradná potrava (Ložek 1981, 172). Lastúry mohli slúžiť aj ako naberačky či nástroje na prehadzovanie sušeného obilia. Takéto interpretácie nie sú však archeologicky preukázateľné.

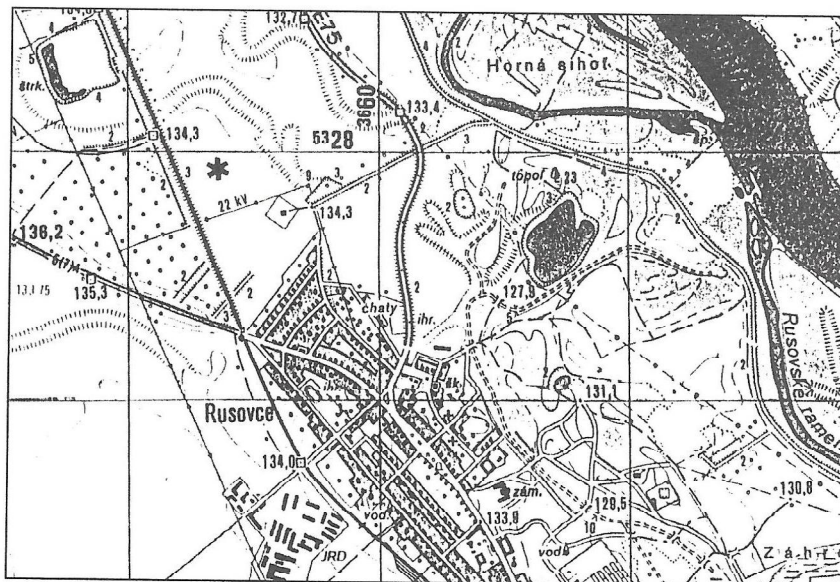
Bratislava-Rusovce, poloha Ľanoviská

Nálezy pochádzajú z poľa, ležiaceho severne od Rusoviec za miestnou vodáreňou (obr. 7). Lokalita je vymedzená železničnou traťou a cestou Bratislava- Rusovce. Z hľadiska historickej topografie je dôležité, že na severe nálezy neprekračujú zaniknuté rameno Dunaja. Okrem dole opísaných predmetov je v kolekcii zastúpený aj črepový materiál z praveku a artefakty z doby laténskej a rímskej (Bazovský 2002, 23–44). Uloženie: súkromná zbierka.

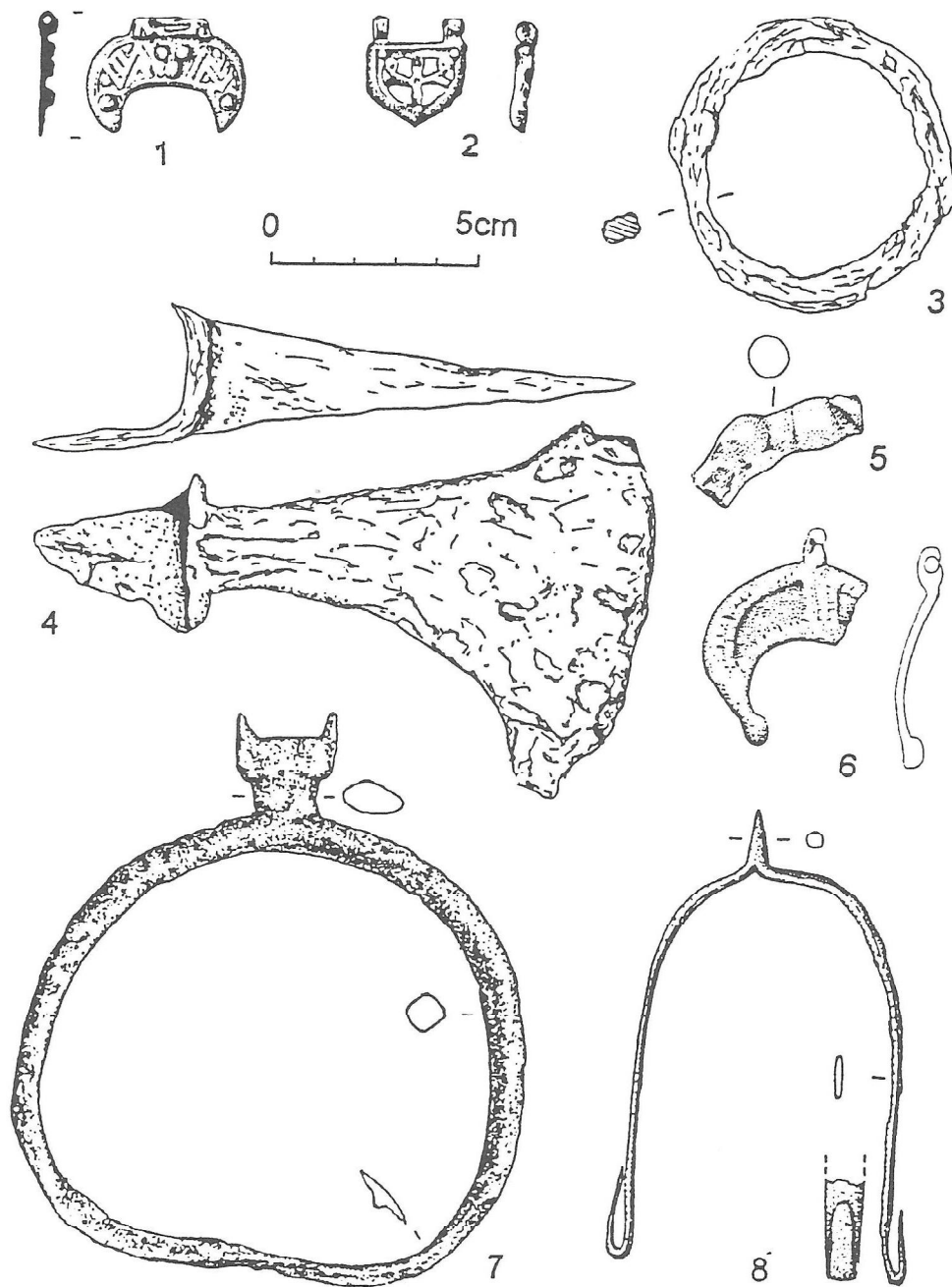
Opis nálezov

1. Bronzové pozlátené liate kovanie

erbovitého tvaru s úponkovým ornamentom v prelamanom reliéfe, s jedným zachovaným nitom. Rozmery: 2,6 x 2,4 cm, max. hrúbka 0,4 cm (obr. 8: 2).

Obr. 7 Bratislava-Rusovce, poloha Ľanoviská. Lokalita označená hviezdíčkou

Obr. 8 1, 2, 5, 6: Bratislava-Rusovce; 3, 4: Trávnica; 7: Bratislava-Sitina; 8: Trenčianske Bohuslavice

2. Bronzový liaty lunicový prívěsok

s tunelovitým uškom, na lícnej strane zdobený kombináciou cikcakovitej výzdoby a vypuklinami, z ktorých sú tri umiestnené v strede tela a po jednej na cípoch. Rozmery: dĺžka 3,8 cm, výška 2,8 cm, hrúbka 0,3 cm, dĺžka uška 1,9 cm (obr. 8: 1).

3. Časť liateho bronzového lunicového prívěsku

s prstencovitým uškom, na lícnej strane zdobený obvodovým pásikom napodobujúcim perlovec. Ďalší pásik člení lunicu v strede na dve polia. Koniec cípu je zosilnený plastickou kvapkou. Rozmery: v. 4,2 cm, š. 3,2 cm, hr. 0,2 cm (obr. 8: 6).

4. Fragment náramku

liateho z bronzu, odlomený z oboch strán. Zachovanú časť tvorí zvieracia hlavička s náznakovo vymodelovaným krkom, s hlavou so zvýraznenými očami a roztvorenou tlamou. Z tordovanej tyčinky sa zachovala len krátka časť. Rozmery: dl. 3,7 cm, max. priemer 1,2 cm (obr. 8: 5).

Prelamované kovanie erbovitého tvaru (obr. 8: 2) patrí k typickým súčastiam opaskových garnitúr z obdobia Avarského kaganátu (Eisner 1952, 281–282, obr. 16: 11–14; Čilinská 1966, 175–178). Motív s úponkami vyrastajúcimi kolmo z centrálnej osi, ktorý vyplňa strednú časť kovania, sa podľa J. Zábojníka vyskytoval v III. stupni neskorej doby avarskej, t. j. medzi rokmi 750 – 780 (Zábojník 1991, 241, 248, Taf. 14; 1, 2, 5–7). Prítomnosť Avarov je v zadunajskej oblasti Bratislavy doložená pohrebiskom v Bratislave-Čuňove (Hampel 1905, Taf. 114–136), a nálezmi v Bratislave-Jarovciach (Csallány 1956, 124).

Prívěsky v tvare lunice (obr. 8: 1, 6) boli známe už v starom Oriente (Váňa 1954, 58). Do Karpatskej kotliny sa dostali v druhej polovine 10. storočia z východu (Rejholcová 1976, 214). Nachádzame ich v inventári pohrebísk belobrdskej kultúry, predovšetkým ako šperk dievčat a žien, čo zrejme súvisí s magickým významom predmetného tvaru (Chorvátová 1998, 135). Formou i výzdobou nájdeme najbližšiu analógiu k prvému exempláru z Bratislavy- Rusoviec (obr. 7: 1) v hrobe 147 na pohrebisku Malé Kosihy I. Podľa sprievodného materiálu datuje M. Hanuliak hrob do obdobia od konca 10. storočia po koniec 11. storočia (Hanuliak 1994, 47, 68, obr. 41: 34a). Uvedené datovanie korešponduje s inými nálezmi z Karpatskej kotliny (Giesler 1981, 130; Rejholcová 1995, 68; Váňa 1954, 58). Do rovnakého časového horizontu patrí tiež druhá, len čiastočne zachovaná lunica (obr. 8: 6). Exemplár s podobne zdobeným telom, ale bez stredového plastického pásiku a analogicky tvarovaným uškom, je známy napríklad z lokality Pécs-Vasas (Giesler 1981, 131, Abb. 16:3). K okruhu pamiatok belobrdskej kultúry sa hlási aj liaty bronzový náramok s tordovaným telom, z ktorého sa zachovalo ukončenie v tvare zvieracej hlavičky (obr. 8: 5). Hlavičky boli pôvodne dve, situované proti sebe (Váňa 1954, 64). Tento tvar náramku, vyčlenený J. Gieslerom ako Forma 8 (Giesler 1981, 121–124) je známy predovšetkým z maďarských a rumunských lokalít 10. – 11. storočia (Medgyesi 1995, 105–106; Radulescu – Gáll 2001, 183).

Nálezky belobrdskej kultúry v Bratislave-Rusovciach možno dať do súvislosti so známymi súvekými dokladmi osídlenia, konkrétne so sídliskom v polohe „Za parkom kaštieľa“ (Bazovský – Bartík 2000, 22) a pohrebiskom preskúmaným na Kováčovej ul. (Pichlerová – Stloukal 1978, 123–144).

Bratislava, poloha Sitina

V marci roku 2002 odovzdal do múzea nálezca železný strmeň, ktorý objavil v zemine vykopanej z ryhy v polohe Sitina (obr. 9). Uloženie: SNM-AM (AP 37632).

Obr. 9 Bratislava-Sitina. Lokalita označená hviezdíčkou

Opis nálezu

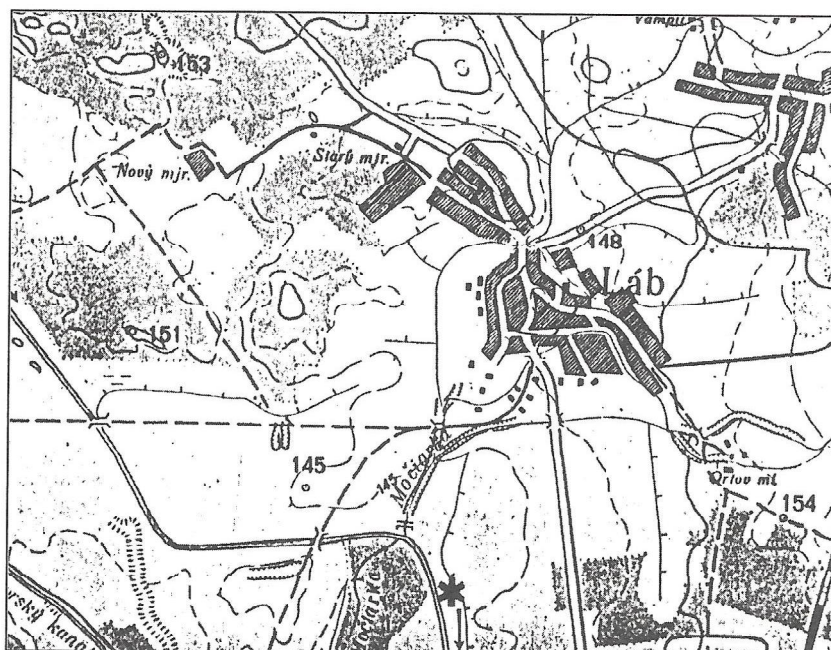
Strmeň železný

s oblúkovitým stúpadlom zosilneným na spodnej strane pozdĺžnym rebrom. Rameno zhruba štvorcového prierezu. Obdĺžnikové uško (časť chýba) je s telom prepojené masívnym kĺčkom. Rozmery: výška 13,7 cm, šírka 12,6 cm, priemer ramena 1,0 cm, šírka stúpadla 1,7 cm (obr. 8: 7).

Strmene s oblúkovitým stúpadlom sú typické pre postroje nomádskych jazdcov. Do strednej Európy ich priniesli Avari. Z. Čilinská, ktorá tieto strmene vyčlenila ako typ I, konštatuje, že išlo o pomerne častý tvar (Čilinská 1966, 190). Predstavujú síce najstaršiu formu, aká sa v Karpatskej kotline objavila, ale už J. Eisner si všimol, že pretrvávajú až do obdobia zániku Avarskeho kaganátu (Eisner 1952, 303). Vzhľadom na rozmiestnenie pohrebísk zo sledovanej doby v Bratislavskej bráne (Mináč 1978, 69–71) indikuje strmeň pravdepodobný priebeh komunikačného prepojenia medzi jej západnou časťou, v ktorej je pohyb nomádskych komunit doložený pohrebiskami v Devínskej Novej Vsi (Eisner 1952) a Záhorskej Bystrici (Krasovská 1972) s ostatnými oblasťami Avarskeho kaganátu.

Láb, poloha Kopanice (okr. Malacky)

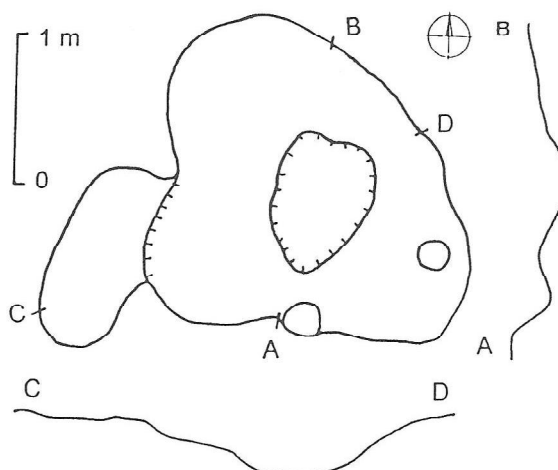
Nálezisko bolo zistené pracovníkmi Archeologického ústavu SAV J. Hromadom a M. Vrablcom v rámci prieskumu po trase plánovanej trase plynovodu. Poloha Kopanice sa nachádza juhozápadne od obce Láb na pieskovitej nížine, východne od kanála Malina, v mieste preklenutia starších plynových potrubí cez jeho tok (obr. 10). Výskum bol realizovaný pracovníkmi SNM-AM na prelome rokov 1998 a 1999. Spolu sa odkryli tri objekty, z nich objekt 2 obsahoval archeologické nálezy. Uloženie: SNM-AM (AP 37578).

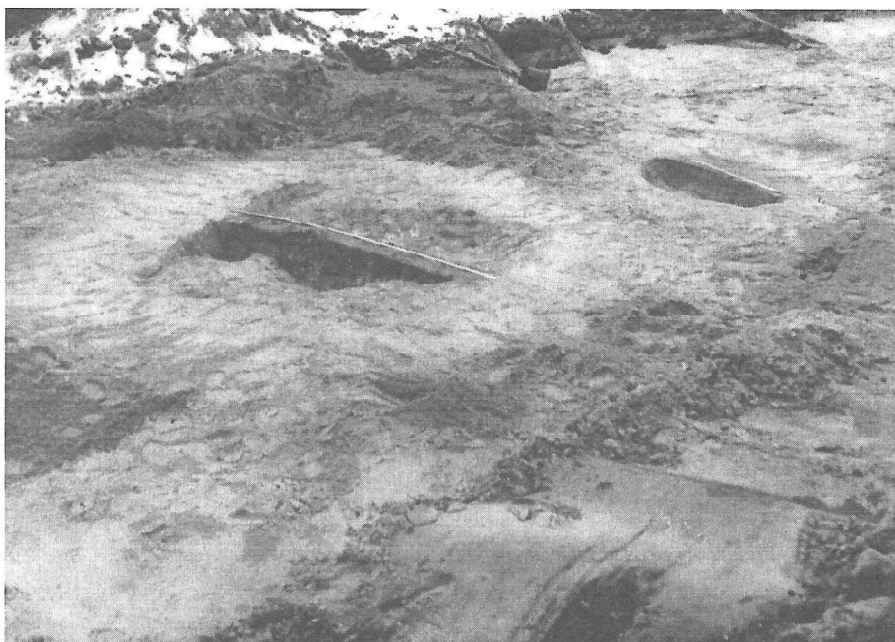
Obr. 10 Láb, poloha Kopanice. Lokalita označená hviezdíčkou

Objekt 2 (obr. 11; 12)

lavórovitý, pôdorysne amorfného tvaru s výklenkom v západnej stene. Dno nerovné bez stôp vymazávania, v strede s lavórovitou zahĺbeninou, v ktorej sa našla horná časť nádoby (obr. 13: 7). V západnej časti dve kolové jamy s hĺbkou 10 a 20 cm. Rozmery objektu: 260 x 212 cm, hĺ. 32 cm.

Obr. 11 Láb, poloha Kopanice, objekt č. 2

Obr. 12 Láb, poloha Kopanice, objekt č. 2. Pohľad z východu

Opis nálezov

1. Horná časť nádoby

esovite profilovanej s vyťahnutým hraneným ústím, zdobená obvodovou rytou širokou vlnovkou umiestnenou medzi dvoma rytými obvodovými pásmi, farba hnedá, rozmery: priemer ústia 21 cm, výška 9,2 cm (obr. 13 : 7).

2. Črep okrajový

s von vyťahnutým hraneným ústím, farba hnedá, rozmery: 2,1 x 4,1 cm (obr. 13: 6).

3. Črep

okrajový s von vyťahnutým ústím, zdobený viacnásobnou vlnovkou vo vnútri, farba hnedá, rozmery: 2,3 x 3,8 cm (obr. 13: 5).

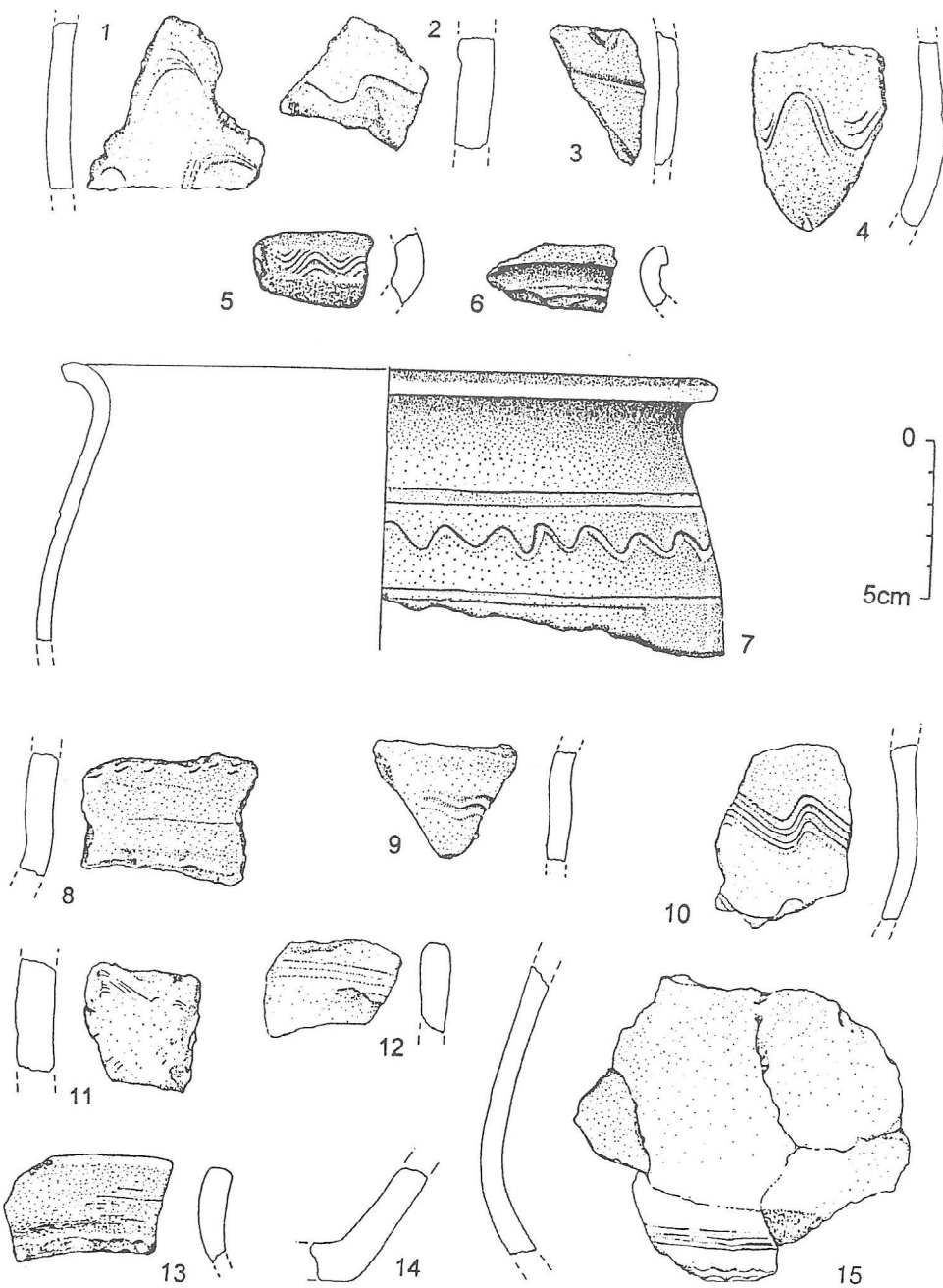
4. Črep

z tela nádoby zdobený rytou viacnásobnou vlnovkou, farba hnedá, rozmery: 6,3 x 5,6 cm (obr. 13: 1).

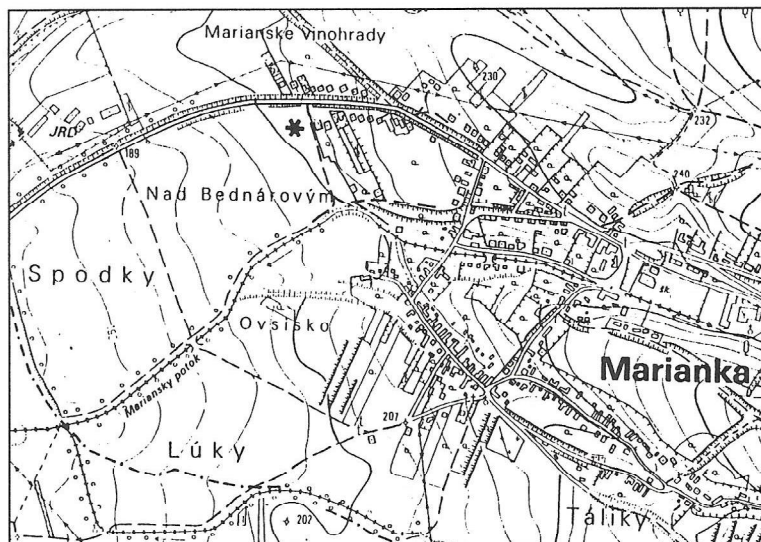
5. Črep

z tela nádoby zdobený ryhovaním, farba hnedá, rozmery: 3,4 x 4,5 cm (obr. 13: 3).

Amorfne, nie príliš zahĺbené objekty sú charakteristické pre regióny pokryté pieskovou pôdou, ktorá nie je dostatočne kompaktná a ľahko sa zosýpa. Podobné sídliskové útvary vzhľadom na pedologické pomery nachádzame pomerne často práve na Záhorí. V objektoch sa väčšinou nenachádzajú kolové jamy, z čoho niektorí bádatelia uvažujú o zrubovej konštrukcii (Tomčíková 1991, 78–79). Objekt v Lábe má však v juhovýchodnej časti dvojicu kolových jám (obr. 11). Výplň objektu tvoril len veľmi skromný črepový materiál. Najväčší fragment tvorí horná časť hrncovitej nádoby, formovanej na rýchlorotujúcom kruhu (obr. 13: 7). Podobné nálezy sa našli v sídliskových objektoch z druhej polovice 9. až z 10. storo-

Obr. 13 1, 3, 5-7: Láb, poloha Kopanice; 2, 4, 8, 9, 11 Marianka; 10, 12, 15 Tomášov, objekt 1.; 13, 14 Tomášov, objekt 2

Obr. 14 Marianka. Lokalita označená hviezdíčkou

čia v Bratislave-Dúbravke (Bazovský – Elschek 1997, 93). Do tohto časového rámca zapadá aj ďalší črep z objektu, zdobený na vnútornej strane ústia (obr. 13: 5). Tento druh výzdoby sa vyskytuje v pomerne širokom časovom rozpätí od 8. po 10. storočie (Galuška 1987, 77) a čo je dôležité, uvedený motív nechýba ani medzi nálezmi z Bratislavy-Dúbravky (Bazovský – Elschek 1997, 36). Sledovaný objekt má, okrem vlastného pôdorysu, jediné stavebné prvky archeologicky zistiteľné, a to dve kolové jamy (obr. 11). Z ich rozmiestnenia možno usudzovať o vchode a zároveň o jednoduchej pultovej streche. Izolovanosť objektu na lokalite vedie k úvahám, že by sa mohlo jednať o dočasný príbytok, vybudovaný napríklad z trstia, teda o akúsi kolibu, súvisiacu snáď s pastierstvom alebo tomu blízkou aktivitou.

Marianka (okr. Malacky)

Pri spoločnom prieskume pracovníkov Archeologického ústavu SAV v Nitre (T. Kolník, L. Kulichová, J. Lomenová) a SNM-AM v Bratislave (Z. Farkaš, V. Turčan) dňa 12. 4. 1984 sa na svahovitom poľnom teréne pri západnom okraji obce, našli južne od cesty z Bratislavy-Záhorskej Bystrice do Marianky (obr. 14) včasnostredoveké črepy. Na počiatku roku 2000 bola na lokalite zahájená výstavba rodinných domov, pričom bol z plochy získaný ďalší nepočítaný, avšak rovnako datovateľný keramický materiál. Počas opakovaných prieskumov po oboch stranách cesty v rokoch 2000 a 2002 sa žiadne narušené objekty nezistili. Uloženie: SNM-AM (AP32586–32590).

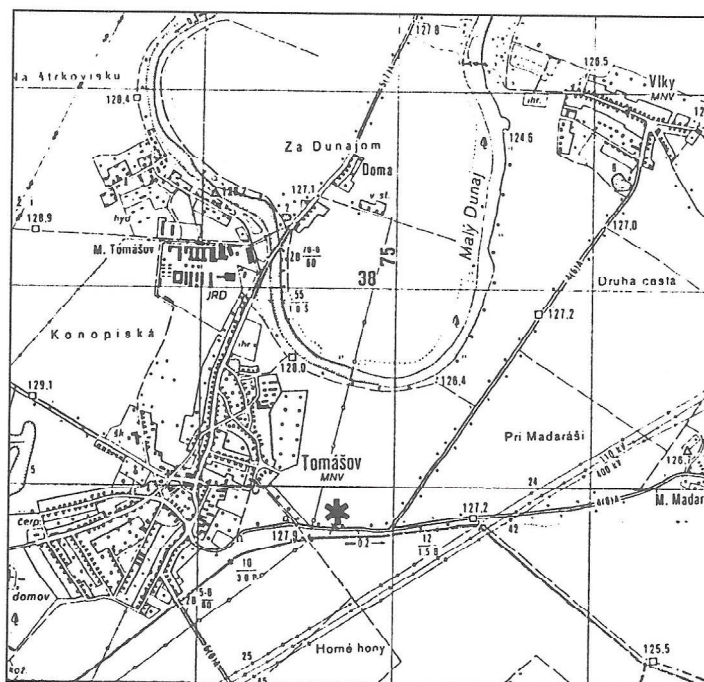
Opis nálezov

1. Črep

z tela nádoby zdobený širokou rytou vlnovkou, farba hnedá, rozmery: 4,5 x 4,8 cm (obr. 13: 2).

2. Črep

z tela nádoby zdobený rytou viacnásobnou vlnovkou, farba hnedá, rozmery: 3,4 x 4,5 cm (obr. 13: 4).

Obr. 15 Tomášov. Lokalita označená hviezdíčkou

3. Črep

z tela nádoby zdobený jemným ryhovaním, farba hnedá, rozmery: 4,0 x 5,7 cm (obr. 13: 8).

4. Črep

z tela nádoby zdobený viacnásobnou rytou vlnkou, farba hnedá, rozmery: 3,6 x 4,4 cm (obr. 13: 9).

5. Črep

z tela nádoby zdobený nepravidelne rytými viacnásobnými vlnkami, farba hnedá, rozmery: 3,7 x 3,7 cm (obr. 13: 11).

Súbor získaný z lokality predstavuje nevýraznú vzorku, ktorú je možné datovať len rámcovo do 8. – 9. storočia. Materiál, z ktorého bola keramika vyrobená, ako aj charakter výzdoby nevyklučuje skôr spodnú hranicu tohto časového úseku. Skutočnosť, že pri zemných zásahoch v súvislosti so zástavbou sa nezistil žiaden objekt, naznačujúc možnosť, že črepy boli na sledovanú plochu splavené z vyššej polohy, v čase prieskumov už zastavanej.

Tomášov (okr. Senec)

Po pravej strane cesty z Tomášova do Janík boli v ryhe vedúcej pozdĺž cesty (obr. 15) počas prieskumu pracovníkmi SNM-AM (E. Studeníková, Z. Farkaš, V. Turčan) zistené dva prerezané objekty vzdialené do seba asi 5 m. Z technických dôvodov boli z objektov odobraté len vzorky. Uloženie: SNM-AM (AP 37163–37166).

Objekt 1

zahĺbený lavórovitého tvaru, dno prepálené.

Opis nálezov

1. Črep

z tela nádoby zdobený zväzkami rytých pásov a vlnoviek, farba hnedá, rozmery: 9,3 x 10,8 cm (obr. 13: 15).

2. Črep

z tela nádoby zdobený zväzkami rytých vlnoviek, farba hnedá, rozmery: 4,3 x 5,5 cm (obr. 13: 10).

3. Črep

z tela zdobcný jemným obvodovým ryhovaním, farba svetlohnedá, rozmery 4,2 x 2,8 cm (obr. 13: 12).

Objekt 2

zahĺbený, lavórovitého tvaru.

Opis nálezov

1. Črep

okrajový, von vyťahnutý so zaobleným ústím, farba hnedá, rozmery: 2,9 x 5,3 cm (obr. 13: 13).

2. Črep

z dna, farba hnedá, rozmery: 3,5 x 7,2 cm (obr. 13: 14).

Získaná vzorka neumožňuje presnejšie datovanie nálezov. Tvar okrajového črepu (obr. 13: 13) ako aj štandardná výzdoba tiel nádob zväzkami rytých vlnoviek (obr. 13: 10) a obvodových línií (obr. 13: 15) zaraďuje nálezy do 8. storočia až počiatku 9. storočia. Lokalita je ďalším bodom pomerne chudobnej siete včasnostredovekých sídlisk zo západnej časti Žitného ostrova. Doteraz známe objekty z tohto regiónu majú charakter dočasného osídlenia, súvisiaceho skôr s exploataciou prírody než s trvalými sídliskami (Pichlerová 1970, 372–377; Turčan 2000, 151–158).

Trávnica, poloha Podhájské (okr. Nové Zámky)

Nálezy pochádzajú z výkopu pre plynovodné potrubie v obci. Podľa informácie majiteľa predmetov boli v zemine nájdené aj ďalšie artefakty, podobajúce sa mečom, ktoré sa však stratili. Informáciu nie je možné overiť. Uloženie: súkromná zbierka.

Opis nálezov

1. Sekera železná

s vejárovito rozšíreným ostrím, oválnym otvorom pre porisko. Obuch, časť otvoru pre porisko a ostne sa nezachovali. Rozmery: dl. 14,8 cm, max. š. ostria 9,2 cm (obr. 8: 4).

2. Krúžok železný

s vonkajším priemerom 7,0 cm, vnútorným priemerom 5,0–5,2 cm, hr. 0,7 cm (obr. 8: 3).

Sekera predstavuje bežný včasnostredoveký tvar, hoci chýbajúci otvor pre porisko zneumožňuje presnejšie typologické zatriedenie artefaktu. Vejárovité ostrie nachádzame u včasnostredovekých sekier I. a II. typu podľa triedenia A. Ruttkaya (1976, 306–307). Tvar zachovanej časti otvoru pre porisko sa prihovára za mladšie datovanie v rámci chronologického rozpätia tohto druhu zbrane. Železný krúžok (obr. 8:3), predstavujúci bežný kováčsky výrobok je časovo ťažko zaraditeľný a jeho súvislosť so sekerou nie je navyše istý.

Trenčianske Bohuslavice (okr. Trenčín)

U starožitníka vo Vrbovom bola objavená železná ostroha. Podľa získanej informácie pochádza z Trenčianskych Bohuslavíc pravdepodobne z vyšinnej polohy. Uloženie: SNM-AM (AP 37626).

Opis nálezu

Ostroha železná,

jednodielna s rovnobežnými ramenami, ukončená von zahnutými háčkami. Bodec kruhového prierezu je zašpicatený. Rozmery: v. 11,5 cm, š. ramien 7,2 cm, v. háčkov 1,9 cm, v. bodca 1,4 cm, r. ramien 1,0 x 0,3 cm (obr. 8: 8).

Ostrohy s háčkami sú najstarším typom ostrôh používaných západnými Slovanmi. Na poľskom území sa objavujú už v 6. storočí (Žak – Mačkowiak-Kotkowska 1988, 44–53). Doteraz známe nálezy zo Slovenska možno datovať až do ôsmeho storočia (Bialeková 1977, 118–123; Kavánová 1976, 15). Skutočnosť, že sa často viažu na opevnené centrá (Bialeková 1977, 120), signalizuje ich spoločenský význam. Exempláre s von vyhnutými háčkami sa nachádzajú pomerne zriedka, pričom sú geneticky spájané s ostrohami doby rímskej, avšak ich výskyt súvisí s horizontom karolínskych importov (Profantová 1994, 62–64). Nevýrazné nálezové okolnosti známych artefaktov umožňujú len pomerne rámcové datovanie ostrôh s von vyhnutými háčkami od polovice 7. storočia po prelom 8. a 9. storočia (Profantová 1994, 62). Historické pozadie výskytu ostrohy v Trenčianskych Bohuslaviciach nie je možné bližšie osvetliť, nakoľko priamo z lokality nepoznáme nálezy, ktoré by dávali artefakt do konkrétnejších časových alebo priestorových súvislostí. Tie možno hľadať v širších vzťahoch mikroregiónu (Pramene 1989, 379).

LITERATÚRA

- BAZOVSKÝ, I. 2002: Bronzové predmety z doby laténskej a rímskej z Bratislavy-Rusoviec. Zborník SNM XCVI, Archeológia 12, s. 23–44.
- BAZOVSKÝ, I. – BARTÍK, J. 2000: Záchranné výskumy v Bratislave-Rusovciach. AVANS v roku 1999, s. 22–23.
- BAZOVSKÝ, I. – ELSCHKEK, K. 1997: Osídlenie v Bratislave-Dúbravke v 9. – 13. storočí I. Sídliisko z 9. – 10. storočia. Zborník SNM XCI, Archeológia 7, s. 31–50.
- BERANOVÁ, M. 1979: Diskuse o tzv. pražnicích. AR 31, s. 101–104.
- BIALEKOVÁ, D. 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung). SIA 25, s. 103–160.
- ČILINSKÁ, Z.: 1966: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.
- CSALLÁNY, D. 1956: Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Budapest.
- EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Slovanské pohřebiště. Bratislava.
- FARKAŠ, Z. – TURČAN, V. 1993: Výsledky záchranného výskumu a prieskumu v Bratislave-Devínskej Novej Vsi. AVANS v roku 1992, s. 37.
- GALUŠKA, L. 1987: K výzdobě vnitřních stran slovanských nádob. ČMM 72, s. 75–87.
- GIESLER, J. 1981: Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo-Brdo-Kultur. PZ 56, s. 3–167.
- HAMPEL, J. 1905: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn II. Braunschweig.
- HANULIAK, M. 1994: Malé Kosihy I. Pohrebisko z 10. – 11. storočia (archeologicko-historické vyhodnotenie). Nitra.
- CHORVÁTOVÁ, H. 1998 : K významu lunicových priveskov z včasnostredovekých pohrebísk strednej Európy. Praehistorica 23, s. 135–140.

- KAVÁNOVÁ, B. 1976: Slovanské ostruhy na území Československa. Studie AÚ ČSAV Brno IV/3, Praha.
- KRASKOVSKÁ, L. 1966a: Slovanské hradisko v Devínskej Novej Vsi Nad Lomom. SIA 14, s. 147–165.
- KRASKOVSKÁ, L. 1966b: Slovanské sídlisko pri Devínskom Jazere (výskumy v rokoch 1960, 1962 a 1963). Zborník SNM LX, História 6, s. 73–94.
- KRASKOVSKÁ, L. 1972: Slovansko-avarské pohrebisko pri Záhorskej Bystrici. Bratislava.
- LOŽEK, V. 1981: Měkkýši v archeologii. AR 33, s. 166–175.
- LUTOVSKÝ, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezku. Praha.
- MARÍK, J. 1997: Pánve klučovského typu. In: Zprávy ČAS, Supl. 32. Praha.
- MEDGYESI, P. 1995: Avar kori sírlelet és 10. – 11. századi magyar temető részletei. In: A népvándorlaskor fiatal kutatóinak IV. összejövetele. Visegrád 1995, s. 98–118.
- MINÁČ, V. 1978: O osídlení Bratislavskej brány v 7. – 8. storočí. Zborník SNM, História 18, s. 61–81.
- PICHLEROVÁ, M. 1970: Slovanské ohnisko v Nových Košariskách. SZ 18, s. 372–377.
- PICHLEROVÁ, M. – STLOUKAL, M. 1978: K problematike ranostredovekých pohrebisk v Rusovciach. Zborník SNM História 18, s. 123–144.
- PLEINEROVÁ, I. 2000: Die altslawischen Dörfer von Březno bei Louny. Praha-Louny.
- PRAMENE 1989: Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia 1/2. Nitra.
- PROFANTOVÁ, N. 1994: K nálezům ostruh z konce 7. – 9. stol. v Čechách. In: *Medievalia Archeologica Bohemica*, Pam. arch. suppl. 2. Praha, s. 60–85.
- RADULESCU, A. – GÁLL, E. 2001: Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Temesvár (Timisoara)-Csó-kardó. AA Hung 52, 155–193.
- REJHOLCOVÁ, M. 1976: Pohrebisko z 10. – 11. storočia v Hurbanove-Bohatej. SIA 24, s. 190–234.
- REJHOLCOVÁ, M. 1995: Pohrebisko v Čakajovciach (9. – 12. storočie). Analýza. Nitra.
- RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). SIA 24, s. 245–345.
- ŠALKOVSKÝ, P. 1998: Dedinský dom a sídlo vo včasnóm stredoveku. In: *Ludová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku*. Bratislava, s. 9–36.
- TOMČÍKOVÁ, K. 1991: Včasnostredoveké sídliskové nálezy v Lakšárskej Novej Vsi. Zborník SNM LXX-XII, Archeológia 1, s. 69–84.
- TURČAN, V. 2000: Slovanský predkresťanský kultový objekt v Moste pri Bratislave. Konferencie Pohansko 1999. In: *Archaeologia mediaevalis Moravica et Silesiana I*, s. 151–158.
- VÁŇA, Z. 1954: Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů X. – XII. století. SIA 2, s. 51–104.
- ŽAK, J. – MACKOWIAK-KOTKOWSKA, L. 1988: Studia nad uzbromieniem środkowoeuropejskim VI – X wieku. Poznań.
- ZÁBOJNÍK, J. 1991: Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur Chronologie der Zeit des awarischen Kaganats) In: *K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku*. Nitra, s. 219–321.

EINIGE KLEINERE FRÜHMITTELALTERLICHE FUNDE AUS DER SÜDWESTSLOWAKEI

VLADIMÍR TURČAN

In der Studie werden einige kleinere frühmittelalterliche Funde (Abb. 1) aus der Südwestslowakei veröffentlicht, die entweder durch die Untersuchungs- und Forschungstätigkeit von Angestellten des Archäologischen Museums des Slowakischen Nationalmuseums gewonnen wurden, oder es geht um Gegenstände, die als Spenden u.ä. in die Sammlungen gelangten.

Bratislava-Devínska Nová Ves, die Lage „Nad lomom“. In einem slawischen Burgwall wurden an der nordwestlichen Seite beim Aushub eines Grabens fürs Telephonkabel (Abb. 2) Scherben aus dem 9. Jh. in der Kulturschicht gefunden (Abb. 3: 6, 9–13).

Bratislava-Devínska Nová Ves, die Lage „Nové dzíle“. Auf Grund einer Ansage wurde in der Ostwand des Schotterwerks (Abb. 4) eine kurzzeitige Erforschung von einem gestörten kesselförmigen Objekt (Abb. 5, 6) durchgeführt. Es enthielt die Fragmente einer Röste, eine kleinere Menge von Scherben (Abb. 3: 6, 9–13) und die Schalen von Gemeiner Flußmuschel. Dem Inhalt nach könnte man von einem Zusammenhang des Objektes mit Nahrungszubereitung erwägen.

Bratislava-Rusovce, die Lage „Ľanoviská“. Die Funde stammen aus der Lesebegehung eines Feldes (Abb. 7). Außer dem vergoldeten gegossenen Beschlag (Abb. 8: 2), den man ins 8. Jh. datieren kann, gehören alle restlichen Gegenstände, d.h. zwei gegossene mondförmige Bronzeanhänger (Abb. 8: 1, 6) und das Fragment eines gegossenen Bronzearmbandes mit Tierkopf (Abb. 8: 5) der Bijelo Brdo – Kultur an.

Bratislava, die Lage „Sitina“ (Abb. 9). Der Finder überreichte der Museumssammlung einen eisernen Steigbügel mit bogenförmigem Tritt mit einer Längsrippe an der Untenseite (Abb. 8: 7). Der Fund ist als eine archaische Form in die Zeit des awarischen Kaganats datierbar, die aber bis zu dessen Untergang überdauert hat.

Láb, die Lage „Kopanice“ (Bez. Malacky). Während der Forschung an der Gasleitungsstrecke wurde am angeführten Ort (Abb. 10) ein isoliertes Objekt von amorphem Grundriß untersucht (Abb. 11, 12), mit Keramikmaterial aus dem 10. Jh. (Abb. 13: 1, 3, 5–7). Es handelt sich offenbar um einen temporellen Wohnbau im Zusammenhang mit Hirtentum.

Marianka (Bez. Malacky). Während mehrmaliger Untersuchungen wurden westlich der Ortschaft (Abb. 14) Scherben aus dem 8. Jh. festgestellt (Abb. 13: 2, 4, 8, 9, 11). Da selbst bei den Bauarbeiten keine Objekte erfaßt wurden, ist es nicht auszuschließen, daß die Scherben auf die Fundstelle von einer höher gelegenen, heute bereits bebauten Fläche niedergeschwemmt worden sind.

Tomášov (Bez. Senec). Während einer Untersuchung wurden in der Grabenwand längs der Straße (Abb. 15) zwei beckenförmige Objekte entdeckt, von denen Scherben aus dem 8.–9. Jh. musterweise entnommen wurden (Abb. 13: 10, 12–15).

Trávnica, die Lage „Podhájské“ (Bez. Nové Zámky). In einer Privatsammlung befinden sich Funde aus einem Rohrleitungsgraben, die direkt aus dem Dorf stammen, darunter eine Axt ähnlich den frühmittelalterlichen Formen und ein undatierbarer Ring (Abb. 8: 3, 4). Die Zusammengehörigkeit von beiden Gegenständen ist fraglich.

Trenčianske Bohuslavice (Bez. Trenčín). Bei einem Antiquitätenhändler wurde ein einteiliger Eisensporn mit ausgebogenen Endhaken entdeckt (Abb. 8: 8), datiert von der Hälfte des 7. bis an die Wende des 8.–9. Jh.